

Asia: VN/26860/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi tuomioistuimen määräämästä pääsykiellosta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Tuomioistuimen määräämä pääsykielto

PAM kannattaa ehdotettua pääsykiellon säätämistä.

PAM pitää ehdotettua rajausta pelkästään kaupan alalle perusteltuna. Kaupan alalla koettu häirintä ja uhkailu ovat lisääntyneet viime vuosina. PAMin vuoden 2023 jäsenkyselyssä kaupan alan myyjistä 86 % on kertonut kohdanneensa häirintää edellisen 12 kk aikana. Häirinnän eri kohdatuista muodoista kaupan alalla vastattiin sanallista väkivaltaa kokeneen 65 %, sanallista uhkailua 49 %, välineellä uhkailua 11 %, fyysistä väkivaltaa 9 %, seksuaalista häirintää 49 % ja muuta epäasiallista käytöstä 68 %.

Monet työntekijät kertovat kohdanneensa häirintää useasti; pari kertaa kuussa, vähintään kerran kuussa tai jopa päivittäin. Kyselyn perusteella ei ole mahdollista eritellä kuinka usein häiritsijä oli toistuvasti sama henkilö, mutta varsinkin seksuaalisen häirinnän tapauksissa, jäsenet kertovat jatkuvasti piinaavista henkilöistä.

Asiakasrajapinnassa työskentelevien työolosuhteet heikkenevät merkittävästi asiakkaiden epäasiallisen käytöksen vuoksi, mikä alentaa työmotivaatiota ja työkykyä. Kaupan toimijoiden asema peruselintarvikkeiden myyjinä nostaa kynnystä palvelun omatoimiseen epäämiseen tavalla, jota muilla palvelualoilla ei vastaavasti ole. Tuomioistuimen päätöksenteon arvovalta tuo menettelyyn tarvittavaa uskottavuutta ja lisää todennäköisyyttä sille, että kieltoa myös noudatetaan, verrattuna tilanteeseen, jossa liikkeenharjoittaja antaisi kiellon itse.

Myös rajaus, jonka mukaan pääsykielto koskisi ainoastaan työntekijöihin ja asiakkaisiin kohdistuvaa häirintää tai uhkailua, ei näpistelyä, on mielestämme asianmukainen.

Ehdotettua hakemusmaksua pidämme ongelmallisena. Pienelle yritykselle hakemusmaksu voi muodostaa liian suuren esteen kiellon hakemiselle, jolloin työntekijöiden suojele jäisi kustannuskysymyksen varaan. Kieltoa voi lisäksi olla tarpeen hakea usealle henkilölle samanaikaisesti, sillä häiriökäyttäytyjät liikkuvat usein yhdessä, mikä voi nostaa kustannukset kohtuuttoman suuriksi. Lisäksi ei ole takeita siitä, että hakemus johtaisi pääsykiellon määräämiseen, jos tuomioistuin ei katso määräämisen edellytysten täyttyvän.

Esityksen perusteluissa todetaan, että mahdollisuutta vapautua maksusta ei voida sitoa yrityksen kokoon tai liikevaihtoon, jotta maksuvapaus ei houkuttelisi sellaisia yrityksiä hakemaan vapautusta, joilla ei siihen ole tosiasiallista tarvetta. Maksuvapauden sitominen oikeusapulain nojalla saatavaan oikeusapuun on kuitenkin pienelle ja vähävaraiselle yritykselle liian raskas menettely. Käytännössä varojen puute voi myös estää varattomuuden osoittamisen. Maksuvapautta tulisi voida hakea samalla hakemuksella, jolla pääsykieltoa haetaan, perustelemalla maksun kohtuuttomuus. Ellei maksuttomuutta muutoin voida säätää, hakemusmaksu tulisi jättää perimättä silloin, jos pääsykieltoa ei määrätä.

Paikan haltijan antama pääsykielto ja julkisrauhan rikkominen

PAMin tietojen mukaan julkisrauhan rikkomisen perusteella annettuja omatoimisia pääsykieltoja on historiallisesti käytetty kaupan alalla melko vähän. Ravintola-alalla niitä on sen sijaan käytetty laajemmin. Yleinen käsitys on ollut jopa se, ettei kauppaan ole mahdollista määrätä omatoimista pääsykieltoa sen liikkumisvapautta rajoittavan luonteen sekä siksi, että jokaisella koetaan olevan oikeus hankkia elintarvikkeita.

Jos julkisrauhan rikkomisen perusteella annetun pääsykiellon rikkominen säädetään rangaistavaksi teoksi, tämän keinon käyttö todennäköisesti lisääntyy. Koska omatoimisesti annettuun pääsykieltoon ei syrjivän kohtelun kieltoa lukuun ottamatta liity sen perusteita koskevia rajoituksia, on todennäköistä, että yritykset käyttävät sitä häiriköivien asiakkaiden lisäksi myös näpistelystä epäiltyjen henkilöiden pääsyn estämiseen.

PAM katsoo, että kahden eri pääsykiellon erottaminen toisistaan saattaa aiheuttaa käytännössä sekaannusta sekä kieltoja määrääville tahoille, että kiellon kohteena oleville henkilöille. Näiden kahden kiellon välistä eroa olisi selkeyttänyt jo ehdotettujen nimikkeiden selkeämpi erottuvuus.

On oletettavaa, että näitä kahta pääsykieltomuotoa tullaan käyttämään ainakin peräkkäin ja osin myös samanaikaisesti. Koska käytön perusteisiin liittyy erilaisia rajoituksia, tämä voi aiheuttaa tulkintavaikeuksia. Näpistys ei sinänsä estä tuomioistuimen määräämisen pääsykiellon hakemista, mutta se ei voi olla kiellon ainoa peruste. On tiedossa, että monet näpistykseen yhteydessä tehdyt kiinniottotilanteet johtavat työntekijöihin kohdistuvaan uhkailuun ja häirintään joko alkuperäisessä tilanteessa tai sen jälkeen.

Omatoimisesti määrätyn pääsykiellon perusteena voivat olla myös toistuvat näpistysyritykset ilman muuta häiriökäyttäytymistä. Tämä tulee lisäämään poliisiviranomaisen työtä.

Toimivaltuudet pääsykieltojen valvomiseksi

PAM edustaa myös turva-alan työntekijöitä. Lakiin yksityisistä turvapalveluista ehdotetaan kirjattavaksi toimivalta panna täytäntöön ja valvoa tuomioistuimen määräämää pääsykieltoa. Tämä on tarpeen, jotta myös rauhanomaiseen pääsykiellon rikkomiseen voidaan puuttua.

Alan ammattilaiset ovat huolissaan siitä, että he joutuisivat määräämään pääsykieltoja itsenäisesti julkisrauhan perusteella. Vastuu kiellon perusteen harkinnasta koetaan ristiriitaiseksi suhteessa turva-alan toimijan rooliin.

PAM katsoo, että myös ehdotukseen omasta pääsykiellosta tulisi sisällyttää selkeä rajaus, jonka mukaan oikeus pääsyn kieltämiseen kuuluu paikan haltijalle. Toimivaltaa ei siten voitaisi siirtää esimerkiksi valtuuttamalla yksityisen turvallisuusalan yritystä toimimaan puolestaan.

Henkilötietojen käsittely

Esityksessä käsitellään henkilötietojen käsittelyä pääasiassa poliisiviranomaisen roolin näkökulmasta. Varsinaisesta säädöstekstistä ei kuitenkaan käy selkeästi ilmi, että elinkeinoharjoittajalla, joka on hakenut tuomioistuimen määräämää pääsykieltoa, olisi oikeus luovuttaa tietoja kiinteistönsään vartiointia suorittavalle palveluntarjoajalle. Asia mainitaan perusteluissa, mutta PAM katsoo, että sen tulisi ilmetä myös varsinaisesta säädöstekstistä.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että pääsykiellon hakijana toimiva elinkeinoharjoittaja olisi rekisterinpitäjä ja vartiointiliike rekisterin käyttäjä. Esityksessä ei kuitenkaan oteta lainkaan kantaa siihen, onko elinkeinoharjoittajan oikeus antaa henkilökunnalla tieto pääsykiellon saaneen henkilöllisyydestä. On selvää, että pienemmillä työpaikoilla henkilö, jolle kieltoa on haettu, on usein koko henkilökunnalle entuudestaan tuttu. Suuremmissa yrityksissä työntekijöiden suuri määrä ja henkilöstön vaihtuvuus voivat kuitenkin johtaa siihen, ettei kyseinen henkilö ole kaikille tuttu. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että koko henkilökunnalla olisi mahdollisuus tunnistaa myös kuvan perusteella kyseinen henkilö, jotta pääsykiellon rikkominen voitaisiin havaita ja todentaa asianmukaisesti.

Muut mahdolliset huomiot esitysluonnoksesta

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry on yksityisillä palvelualoilla työskentelevien työntekijöiden ammattiliitto. PAMIin kuuluu noin 172 000 jäsentä, joista 76 prosenttia on naisia. Valtaosa PAMin

jäsenistä työskentelee vähittäiskaupassa, matkailu-, ravintola- ja vapaa-ajan palveluissa, kiinteistöpalveluissa sekä vartiointialalla.

PAM on kokonaisuutena tyytyväinen siihen, että tämän lainsäädännön valmistelu etenee.

Kaupan alan työntekijöiden kokeman häirinnän ja uhkailun torjumiseen työpaikoilla tarvitaan lisää keinoja. Samalla on tärkeää huolehtia siitä, että myös muita, jo olemassa olevia, uhkailun ja häirinnän ehkäisyyn liittyviä valmiuksia ylläpidetään ja kehitetään. Kameravalvonta, myymälän rakenteiden turvallisuus, vartiointipalvelut, avun hälyttämisen mahdollisuus, yksityöskentelyn välttäminen riskein perusteella, ja työntekijöiden kunnollinen perehdyttäminen, ovat kaikki edelleen tarpeellisia. Tilanteita, joissa asiakaspalvelijoiden vastuulle annetaan kiellon saaneen henkilön estäminen tulemasta liiketilaan, ei saa tulla. Ehdotetun lainsäädännön tulee vähentää häiritsevien ja uhkaavien asiakkaiden kohtaamista, ei lisätä sitä.

Tämän vuoksi PAM ja Kaupan liitto ovat jo ryhtyneet laatimaan yhdessä ohjeistusta sekä itse annettujen että mahdollisesti tulevien tuomioistuinten määräämien pääsykieltojen soveltamisesta, sekä turvallisista toimintatavoista kaupan alan työpaikoilla.

Lehtimäki Nora
Palvelualojen ammattiliitto PAM ry